עושים את המוות

נפטר לכם קרוב משפחה מאושפז? רוב הסיכויים שהמשרד אליו תופנו לסידורי הקבורה הוא מאכער פרטי, שיגבה מכם סכום מופרז • גם בית החולים עצמו נהנה מהסידור • כך פועלת שיטה מקוממת במיוחד

יהודית יהב || איור: אלה כהן

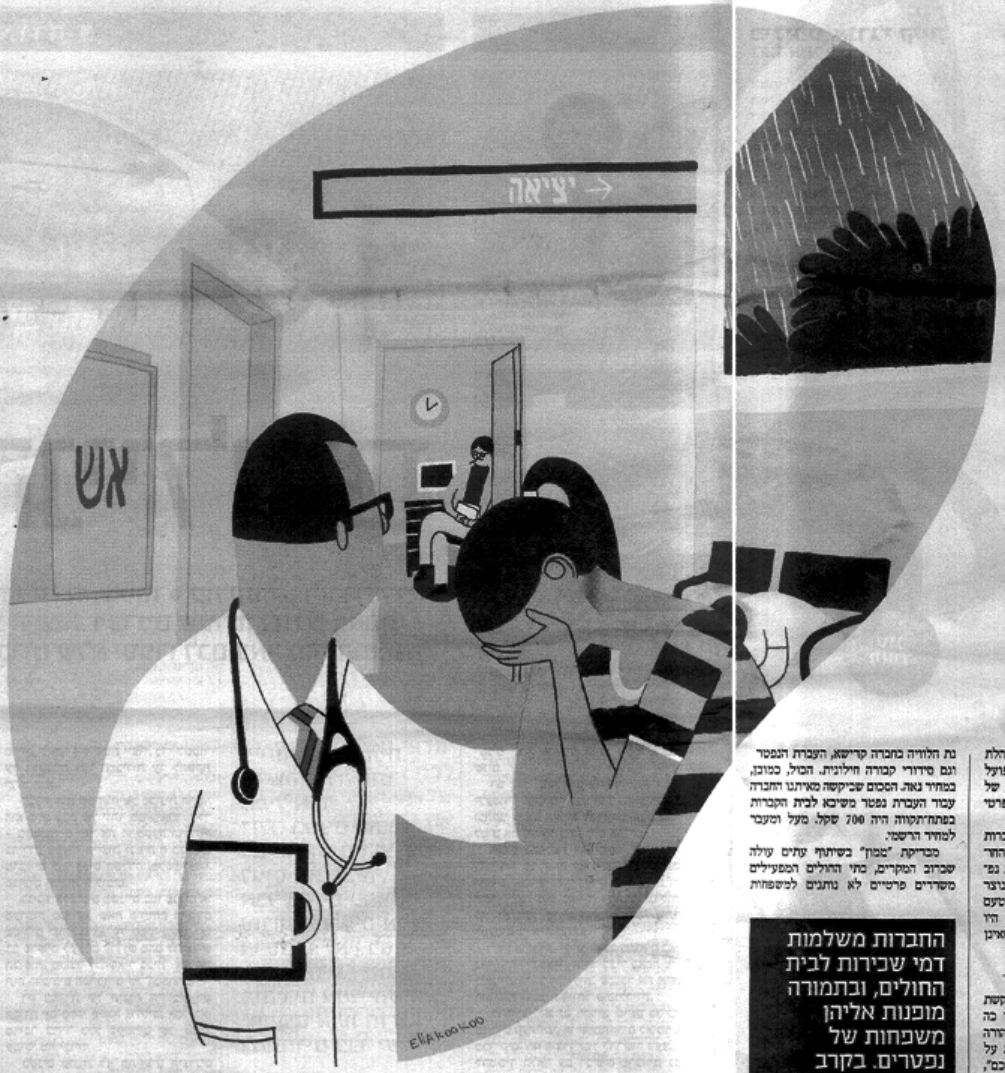

לפני מספר חודשים נפטרה אמו של מ"ש, תושב כפר־סבא, בבית החולים מאיר, שם הייתה מאושפזת. האם הייתה תושבת ירושלים, ושם גם ביקשה להיקבר.

הבן ביקש להסדיר את ההלוויה ושאל לאן לפנות, נסיעה מכרי לברר את הזכויות בעת פטירה. "במחלקה הפנימית, בה אמי נפטרה, שלחו אותי לשמרד הלוויות בקומה ראשונה, וציירו אותי בטופס מיוחד, הכולל את מספר הטלפון של האיש המטפל בה: לוויתן", מספר הבן. "הגעתי למשרד, וכו מצאתי עובד מטעם חברת יוסף שטיגלין בע"מ". הפקיה, מספר הבן, גבה ממנו כ־2,000 שקל כדי להסיע את הנפטרת מבית החולים לירושלים – מעל ומעבר לסכום הרשמי במקרה כזה.

בפעיקה שעוך מכון עתים, העוסק בייעוץ בנושאי מעגל החיים היהודי, עולה כי כתי חולים רבים בארץ מפנים את מש־פחות הנפטרים למשרדי הלוויות פרטיים הפועלים בסתתם בית החולים. התוצאה: המשפחות משלמות עבור שירותי קבורה, במקום לקבלם בחינם, אי לפי התערוך שקבע הביטוח הלאומי.

צילום: עינב גלבוע

משרד הלוויות הפרטי בבית החולים בילינסון

מה אומר החוק

על פי התקנות, מחלקות האשפוז של כתי החולים מנפיקות תעודת פטירה, וס־שרד הקבלה בבית החולים אמור להנפיק רישיון קבורה – שניתן ללא תשלום. עם רישיון זה, על המשפחה לפנות להברה קדי־שא הפועלת באזור כדי לבצע את הקבורה.

כל אדם זכאי לקבורה חינם במקום מגוריו. חלק משירותי הקבורה, מעבר לק־בורה עצמה, הם שעולים כסף. על החברה קדישא המקומית, המטפלת בקבורה, לארוג להטעת הנפטר באמבולנס ממקום מפטרתו לבית הקברות – במחיר מפוקח. בפועל של לבית הקברות – במחיר מפוקח. בפועל מ־ער 10 ק"מ, ההסעה עלולה 352 שקל, ומעל מרחק זה, נגבית תוספת של 10.69 שקלים לכל קילומטר.

עם זאת, אדם פרוצה לרכוש חלקת קבר לעצמו בעת קבורת בן משפחה ישלם על כך, בדרך כלל אלפי שקלים. מודיעות אבל וניהול מקום קבורה גם הם עולים כסף.

עבור הסעה מטעם חברה קדישא, מ"ש היה משלם 1,100 שקל (352 פלוס 70 ק"מ מכפר־סבא לירושלים, ללא 10 ק"מ הכלו־לים במחיר הקבוע). הוא לא ידע על כך בחר בהסעה של חברה פרטית השוכנת בבית החולים, ושילם סכום מוגזם.

חברות האמבולנס הפרטיות משגשגות בדיוק בזכות חוסר הידיעה הזה. הן מסתו־בבות בבתי החולים, ומציעות את שירותיהן לאבלים המבולבלים. בני המשפחה, המצויים בשעות קשות של אבל ולעתים גם הלם, מופנים לחברות על־ידי המולקות עצמן, אינם במצב המאפשר להם בירור מושכל של הזכויות המגיעות להם.

החברות הפרטיות, מתברר, התברגו היטב בתוך בתי החולים, והפכו מנוע לדרוע מבפנים של הקבורה בישראל – על חשבון המשפחות האבלות. קבלן ההלוויות יוסף שטיגלין פתח משרד בבית החולים מאיר בכפר־סבא וב"לניאדו" בנתניה ב"בילינסון" בפתח־תקוה פועל משרד פרטי בהנהלת משה שפיגל; ואילו ב"קפלן" ברחובות, פועל משרד תחת השם: "משרד הלוויות של בית החולים", כאשר שם המופעל הפרטי נותר חסוי.

בכל המקרים הללו משלמות החברות הפרטיות דמי שכירות להנהלות בתי הח־ולים, ובתמורה מופנות אליהן משפחות נפ־טרים מכל המחלקות. בקרב המשפחות נוצר רושם שמרוכר בנוף רשמי. הפועל מטעם בית החולים. יש לשער שרבות מהן היו מוותרות על שירותים אלה, לו ידעו שאינן זקוקות להם.

משרד הבריאות מתנגד

בשמרד הבריאות, אליו פנינו בבקשת תגובה, מתנגדים לסידור, אם כי עד כה לא פעלו בנושא. "מנכ"ל המשרד הדה לפרסם הנחיה לבתי החולים, האוסרת על פעילות של משרדי לוויות פרטיים בתוכם", נמסר בתגובה לפניית "ממון". "אין לאפשר פעילות של גופים פרטיים בבתי חולים ואין להקצות להם חדרים.

"על בית החולים לתת למשפחות הנ־פטרים מידע מלא על השירותים, ולהכין במשרד הקבלה רשימה עם שמות החברות ומספרי הטלפון שלהן בלבד. בראש הרשימה יש לציין את שירותי החברה קדישא, תוך אזכור שהם נותנים שירות על פי החוק". במשרד הבריאות אומרים עוד, כי בימים אלה יושלם מסמך בנושא, ויופץ רשמית לבתי החולים.

לא בכל בתי החולים פועלים משרדים "רשמיים" המוצרים את הוראות משרד הב־ריאות. במרכז הרפואי "שיבא", למשל, הקצו משרד רחב־ידיים לחברה קדישא המקומית. עם זאת, לפני שהאבלים מספיקים להגיע אליו להסדרת ענייניהם, "אורבים" להם אנשי חברה פרטית, שמוכנים לכל משימות הוצאת תעודת פטירה ורישיון קבורה, הזמ־נת הלוויה בחברה קדישא, העברת הנפטר וגם סידורי קבורה חילונית. הכול, כמובן, במחיר נאה. הסכום שביקשה מאיתנו החברה עבור העברת נפטר משיבא לבית הקברות בפתח־תקוה היה 700 שקל. מעל ומעבר למחיר הרשמי.

מבדיקת "ממון" בשיתוף עתים עולה שברוב המקרים, בתי החולים המפעילים משרדים פרטיים לא נתנים למשפחות

החברות משלמות דמי שכירות לבית החולים, ובתמורה מופנות אליהן משפחות של נפטרים. בקרב האבלים נוצר רושם שמדובר בגוף רשמי

האבלות מידע על השירותים המגיעים להן, אלא שלחתים אותן ישירות לאותם משר־דרים.

מכין בתי החולים שבדקנו, גילינו כי ב"אסף הרופא" בראשון־לציון וב"סורוקה" בבאר־שבע לא ניתנה לחברות הפרטיות רבריסת רגל בצורת משרד מסודר, אם כי ייתכן שנציגי חברות כאלה מסתובבות ליד משרדי הקבלה כדי "לצוד" אבלים, נוסח השיטה ב"שיבא".

תגובות בתי החולים

בבתי החולים המפעילים משרדים פר־טיים משוכנעים שאין כל פגם בהתנהלו־תם. ייתכן שדמי השכירות שהם מקבלים מסמאים את עיניהם. ייתכן שהם באמת מאמינים כי מדובר בשירות חשוב לציבור, שנועד להסך עגמת נפש והתרוצצויות. כך לפחות, עולה מתגובותיהם.

מבית החולים מאיר נמסר: "מר שטיג־ליין פועל בבית החולים כיתן שונה במכרז. בית הלוויות מעניק את מלוא של שירותי הקבורה על פי נהלי משרד הבריאות, ללא תשלום. השירותים שאינם בסל כרוכים בתשלום, והינם לבחירת המשפחה".

יוסף שטיגלין אומר בתגובה: "אנחנו מיידעים את המשפחה שהשירותים פר־טיים, ולא מכריחים איש להשתמש בהם. בנוסף, על המשפחה לחתום על ייפוי כוח לחברה קדישא, לפיו הם מחדו בשירות שלנו".

תגובת המרכז הרפואי רבין, המפעיל משרד פרטי בבילינסון: "בהסכר הכתוב שמקבלת כל משפחה במחלקה, מצוינת בבפורש שתי האפשרויות העומדות בפ־ניה: פנייה לחברה קדישא, או הסתייעות במשרד כאן – תמורת תשלום. במידה שהמשפחה מוכנה להסתייע בשירותי בית הלוויות כאן, נציג שלה צריך לחתום על טופס הסכמה. משרד הלוויות מסדיר את כל התהליך, מרישיון קבורה, מקום קבורה, ושעת ההלוויה ועד הפסח מודעות אבל – ואין ספק שעבור שירות זה יש לשלם".

גם מקפלן קיבלנו תגובה דומה: "כל שירותי הקבורה לתושבי האזור, טילל הע־ברת הנפטר לבית העלמין, שהרה וקבורה, ניתנים בחינם. בנוסף, יש שירות שמחירו 270 שקל, שנעיר להיקל על משפחות הנפ־טרים. הוא כולל סידורי ביירת ותיאום מול חברה קדישא, המוסך עסידה בתוך, הצגת רישיון קבורה במשרד הבריאות והזמנת תעודת פטירה רשמית. במהלך השנים קי־בל משרד בית הלוויות מכתבי תודה רבים על השירות המהיר והיעיל, ומעולם לא נגבה שקל שלא למטרה זו".

ניצול של מצב פגיע

במכון עתים מדגישים שהטענה אינה נגד משרדי ההלוויות אלא נגד בתי הח־ולים, שלא עושים את תפקידם ומעודדים משפחות לפנות לשירותים פרטיים. "למ־רבה הצער, הציבור הרחב אינו משתמש בשירותי הדת הניתנים בידי המדינה באופן שגרתי, ולכן אינו בקיא בזכויותיו בנושאים אלה", אומר הרב ד"ר שאול פרבה, מיסד ומנהל מכון עתים. "כשאדם נמצא בשעתו הקשה, לאחר שאיבד את היקר לו מכול, אין הוא מעוניין לעסוק בבירוקרטיה ולהתהיל לברר את זכויותיו, על מה הוא אמור לשלם ומה הוא אמור לקבל בחינם או בתערוך קבוע.

"אנו מצפים מכל הגופים הרלוונטיים, בהם משרד הבריאות והביטוח הלאומי, לע־שות כל שביכולתם כדי למנוע מגופים פרטיים לנצל את המצב הפגיע בו נמצאים קרובי הנפטר, ולהגיע שירותים רק לאחר שיידעו אותם כי הם זכאים לאותם שירותים בחינם".

גם חברות קדישא יוצאות נגד התופ־עה. "אנחנו מתריעים על כך שנים רבות ומזהירים את הציבור ואת נוהלי הממשלה מפני תופעת המאכערים והאמבולנסים הפ־רטיים, שלעתים קרובות מטעים את המש־פחות האבלות וחלקם אף גוזל מהן כספים שלא לצורך", אומר עו"ד זאב רוזנברג, מנכ"ל פורום חברות קדישא הגדולות בי־שראל. "הציבור מתבקש, ככל מקרה שהוא נדרקק לשירותי קבורה, לעשות זאת ישירות מול חברות הקדישא הנמצאות בכל עיר, לקבל את כל השירות המידע האמין ולח־סוך עגמת נפש וכספי רב.

"הפורום, בשיתוף המשרד לשירותי רח, יפרסם בקרוב בתקשורת מידע על כל הזכויות שמגיעות למשפחות האבלות כדי להגן על הציבור מפני גורמים שליליים, שעושים שימוש לרעה במצב הקשה אליו נקלעות המשפחות בעת פטירת קרוב".

משרד הבריאות: "אין לאפשר פעילות של גופים פרטיים בבתי חולים ואין להקצות להם חדרים. בימים אלה יופץ מסמך בנושא לבתי החולים"

דע את זכויותיך

מכון עתים משמש מרכז ייעוץ ומידע בנושא מעגל החיים היהודי, הכולל בנושאי ברית מילה, לידת בת, פריון הבן, בת ובר מצווה, נישואין, גירושין, קבורה, אבלות וגיור.

המכון פונה לציבור היהודי־ישראלי כולו – דתיים וחו־לוניים, ותיקים ועולים, בני עדות שונות והשקפות שונות. הוא נותן מידע הנוגע לטקסי החיים, וכן ייעוץ, תמיכה וסיוע בנושאים הקשורים ליהדות ולבירוקרטיה, בעברית, אנגלית ורוסית.

בימים אלה פורסם המכון דו"ח חריף על מצב הקבורה בי־שראל. מהדו"ח עולים ליקויים חמורים במגוון רחב של נושאים.

עם זאת, מתברר, שרוב הלוו־נות שמגיעות למחלקת קבורה בבית־ח לאומי אינן מוצדקות, וכי בניגוד לדעה הרווחת על חברות קדישא – רובן פועלות כדין.

תלונות רבות נוגעות לשיטת הקבו־רה הדרוזית (בקומות או בוכים), שבעודה להתמודד עם המחסור החמור בקרקע.

"חוסר המודעות למחסור בקרקע יוצר הסתייגות ותחושה מוטעית של ניצול, כאילו רק מעטי יכולת באלצים להסתפק בקבורה כזו", נאמר בדו"ח.

נקודה חשובה נוספת: הזוק לקבורה אזרחית, שנבנה לפני מספר שנים, מיושם לאט מדי. "הידודים של בתי עלמין בפריסה ארצית גרום למשפחות לבחוד בבתי עלמין של קיבוצים ויישובים חקלאיים, שחולקם פועלים בניגוד לחוק, ולשלם עבורם תשלומי יתר", נאמר בדו"ח.

את הדו"ח אפשר לקרוא באתר: www.itim.org.il.

דו"ח קבורה 2011